FESTIVALSKE POLITIKE

Osnovni pregled

Pregled koji dajemo ovde rezultat je istraživanja koje je sprovedeno za studiju „O pozorištu" od strane Hartefakt fonda i Radne grupe za izvođačke umetnosti, u saradnji sa Savetom za kreativne industrije. Ovo istraživanje je pored osnovnog upitnika o načinu rada, programskoj i organizacionoj strukturi, uključivalo i istraživački rad, intervjue, te praćenje funkcionisanja institucija i organizacija koje se bave izvođačkim umetnostima u periodu od tri godine. Od 103 pozvane, u samom istraživanju učestvovalo je 76 institucija, organizacija i pojedinaca.

Jedan deo organizacija koje nisu učestvovale u istraživanju imao je izvanpozorišne primedbe u odnosu na samo istraživanje, dok je u slučaju određenog broja organizacija i pojedinaca bilo nemoguće stupiti u kontakt sa akterima.

Poseban izazov za analizu festivalskih politika u Srbiji predstavljale su „fantomske" organizacije koje su u prethodne tri godine dobijale novac na državnim i lokalnim konkursima u kulturi, a koje danas ne postoje ili se uopšte ne bave izvođačkim umetnostima I festivalima.

Prema javno dostupnim podacima i preliminarnim rezultatima sprovedenog istraživanja, u Srbiji funkcioniše ukupno:

- 35 festivala koji se bave izvođačkim umetnostima. Ovaj broj obuhvata i različite neformalne festivale koji imaju multimedijalni karakter ili uključuju neku od praksi izvođačkih umetnosti.
- U taj broj ne ulaze revijalne smotre, lokalni memorijalni festivali i druge teatarske svečanosti i programska usmerenja.
- Od navedenog broja, 14 festivala je nastalo u poslednjih deset godina programskom transformacijom ili promenom profila već postojećih festivala, smotri ili drugih programa koji su artikulisani u drugačiji ili prošireni festivalski sadržaj u odnosu na svoj raniji karakter.

Od ukupnog broja festivala, njih 12 posluje sa višedecenijskom tradicijom, relativno kvalitetnim programom i međunarodnom saradnjom. Ovi festivali su raznoliki i uključuju visokokvalitetne i umetničke sadržaje, ali i komercijalne, obrazovne i druge programe koji doprinose njihovom razvoju i unapređenju pozicije u lokalnoj zajednici.

Prema preliminarnim rezultatima sprovedenog istraživanja:

- 7 festivala je od značaja za pozorišnu zajednicu i predstavlja umetnički relevantne i kvalitetne programe.
- Preostalih 5 od 12 obuhvata važne i velike festivale koji se primarno bave drugim umetnostima, ali su u poslednjoj deceniji uključili i izvođačke umetnosti u svoje programe. Na taj način, proširili su krug svoje publike, ali i značajno doprineli preživljavanju određenih trupa, ideja i praksi u vreme manjih mogućnosti za prezentaciju i izvođenje predstava i performansa u javnom prostoru.

New European Ways

Bulevar Kralja Aleksandra 82/6
11 000 Belgrade, Serbia

t/f +381 11 400 56 24
info@new.org

HEARTEFACT

SERBIA CREATES DRAMA

Podela prema kriterijumu osnivanja:

Od ukupno 35 festivala koji se bave izvođačkim umetnostima, 22 festivala osnovale su i njima upravljaju institucije - pozorišta, lokalne samouprave, kulturni centri i sl.

Preostalih 13 festivala funkcionišu kao privatne inicijative.

Najveći broj među njima - njih 8, osnovan je, vođen i realizovan od strane organizacija civilnog društva kroz udruženja, fondacije ili slične forme, a 3 festivala uključuju i druge forme organizovanja i rada - kao što su preduzetnici, društva sa ograničenom odgovornošću i slično.

Takođe, od ukupno 35 festivala različitih vrsta i programskih profila - njih 19 pripada pozorištima i predstavlja njihove inicijative za otvaranje i pozicioniranje programa u umetničkom smislu, ali figurira i kao važan segment međunarodne razmene i profilisanja pozorišnog programa samih pozorišnih kuća.

Umetnički saveti ili posebno formirana kolektivna tela upravljaju programima 34 festivala. Ova tela su uglavnom stručna, ali prema dostupnim podacima u velikoj meri su podložna uticaju političkih partija i njihovih kadrovskih politika, kako centralne, tako i lokalne samouprave. Time čitav sektor zapada u incidentne situacije političkog, partijskog ili lokalno voluntarističkog arbitrarnog odlučivanja o umetničkim pitanjima, čime su mogući slučajevi neizrečenih zabrana, promene imena, namene i profila festivala, u odnosu na trenutne vanumetničke interese centara uticaja (lokalne ili republičke vlasti).

18 festivala ima svoje programske selektore. Neki među njima praktikuju promenu selektora na godišnjem nivou ili dele selektorsku funkciju na više članova selekcionog odbora, dok sa druge strane postoje i slučajevi da neki festivali imaju iste selektore u dužim vremenskim periodima ili selektora koji u istom periodu tu funkciju vrše na više od jednog festivala, što je nepoželjna praksa prema svim kriterijumima.

Preliminarni rezultati i procene ukazuju da je na pomenutih 35 festivala angažovano oko 320 ljudi. Ovaj broj uključuje same festivalske radnike, ali i programere, izvođače, tehniku i druge saradnike. Pored toga festivali sarađuju sa preko 1000 drugih aktera, i angažuju oko 80 volontera.

Ulaganja Republike Srbije i organa lokalne samouprave

Usled nepostojanja koordinisane i jasne festivalske politike u Srbiji nije moguće dati preciznu finansijsku analizu podrške različitim festivalima. U procesu istraživanja korišćeni su podaci koji su javno dostupni, izveštaji institucija kulture podneti državnim organima na republičkom nivou i drugim instancama, kao i rezultati konkursa različitih ministarstava. U 2017. godini iz republičkog, pokrajinskih budžeta i budžeta lokalnih samouprava za ukupno 35 festivala izdvojeno je oko 311 miliona dinara, što ne uključuje redovne resurse koje pozorišta i druge institucije dobijaju od osnivača za svoj redovni rad, kao ni osnovna sredstva i troškove koji su pokriveni preko drugih formi finansiranja,o kojima precizne informacije nisu bile dostupne.

Kada su u pitanju izvori izvan javnih finansija (kao što su sponzorstva, in-kind donacije ili slični tržišni izvori finansiranja), najveći broj festivala obezbedio je u 2017. godini značajna sredstva, za oko 30% veća u odnosu na prethodne godine.

U realizaciji festivala prodaja karata predstavlja najviše 30% prihoda kod festivala koji imaju razvijenu tu praksu, i koji svoje programe čine komercijalnijim.

Ključni izazovi

- **problemi i potencijalna rešenja -**

➢ Neophodna je artikulacija i jasno pozicioniranje Republike Srbije na svim nivoima kroz aktivnu festivalsku politiku koja će obezbediti stabilne izvore finansiranja, jasne **dugoročne** planove izgradnje kapaciteta institucija i festivala, jačanje održivosti i inovativnog pristupa, koordinaciju različitih nivoa vlasti i uspostavljanje jasnog sistema evaluacije i odgovornosti u sprovođenju te politike.

➢Potrebno je kreirati institucionalni mehanizam koji će sprovoditi ovu politiku, kroz zajednički rad sa festivalima i različitim državnim organima. Taj jedinstveni mehanizam trebalo bi da obezbedi aktivnu višegodišnju podršku, bez obzira na administrativne prepreke. Istovremeno, od izuzetnog je značaja evaluacija i uspostavljanje sistema odgovornosti koji ne sme biti arbitraran već fokusiran na procenu rezultata i učinka. Posebno je značajno da takav mehanizam mora obezbediti kvalitetniju i sveobuhvatniju međunarodnu saradnju, mobilnost umetnika i prostor za razmene.

➢Imajući u vidu preliminarne rezultate istraživanja, u sprovođenju cilja kvalitetnijeg međunarodnog aspekta rada festivala i prepoznavanja značaja koji festivali imaju za lokalnu pozorišnu scenu, državno ulaganje u razvoj festivalske politike bi trebalo **utrostručiti.** Uz svedenost na puko preživljavanje, bez prostora za razvoj, i sporovođenje novih i inovativnih praksi, nije moguće očekivati realizaciju ovako postavljenih ciljeva.

➢Neophodna je klasifikacija, skup standarda i adekvatna evaluacija festivala i njihove prakse. Jedan od ponuđenih sistema je mehanizam koji već primenjuje EU kroz jedinstveni sistem **registracije i praćenja rada institucija poput PADOR, PIC** i slično. Uz jasne standarde za dobro upravljanje, ovakav sistem obezbedio bi sveukupno veći kvalitet.

- Posebno je važna veća finansijska i institucionalna podrška za umetnički kvalitetne a neprofitne i produkciono rizične programe svih festivala. Kroz ove **tržišno neuslovljene** programe, nastao je najveći broj najvrednijih umetničkih radova. Stvaranje boljeg upravljanja, i samoodrživosti ne sme biti prepreka slobodnom radu i ulaganju u umetničku produkciju i reprezentaciju, bez obzira na njenu neposrednu i trenutnu isplativost.

- Sa druge strane, potrebno je ulagati i u razvoj komercijalnog i tržišnog festivalskog pristupa. Pored činjenice da veliki broj aktera sosptvenim snagama pokušava da uspostavi sistem, neophodno je na bolji i kvalitetniji način podsticati samoodrživost i specifično programsko profilisanje festivalske ponude.

- Takođe, festivali ne bi trebalo da ostanu samo **smotre sadržaja koje su proizveli drugi akteri,** već je neophodno stvoriti uslove da festivali imaju i sopstvenu produkciju, kao i da raspolažu sredstvima za učešće u međunarodnim koprodukcijama. Obezbediti festivalima priliku da i sami budu inicijatori ovakvih praksi i da podstaknu sopstvenu produkciju od posebnog je značaja kako za njihovu međunarodnu afirmaciju, tako i za razvoj i proširenje njihove baze kod domaće publike.

Mogući zaključak

Iako je tradicija velikih i važnih festivala poput Bitefa, Sterijinog pozorja ili Užičkog festivala jugoslovenskog pozorišta, sačuvala ideju o značaju i neophodnosti ovih manifestacija za razvoj naše scene, Srbiji i dalje nedostaje jasna i aktivna festivalska politika u izvođačkim umetnostima. Uprkos tome, neki festivali su uspeli da izgrade svoju poziciju i perspektivu, bez obzira na izostanak institucionalne podrške.

U definisanju festivalske politike potrebno je najpre klasifikovati vrste i značaj festivala, jasno strateški pozicionirati njihove programe i rad sa publikom, obezbediti dugoročnije i održivo finansiranje, planiranje i upravljanje kroz jačanje institucionalnih okvira i na kraju podstaći razvoj većeg broja inicijativa i festivala. Prvi korak je uvećanje budžeta za festivale, ali je od izuzetnog značaja paralelno raditi i na jačanju kapaciteta samih institucija koje se njima bave, menadžmentu, programiranju, profilisanju i većoj vidljivosti u zemlji i inostranstvu. Tradicija i znanje su veliki resurs festivalskih strategija i praksi, ali je važno da njihovu promenu prati transformacija i uspostavljanje drugačijeg sistema podrške, evaluacije i načina funkcionisanja u celosti.